

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین
بررسی مقابله ای متون (مقدماتی)

کارگاه آنلاین
پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

کارآفرینی راهبردی نو در توسعه روستایی

اسماعیل مرید¹، امینه لطفیان²

1- کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

2- دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

Esmael.morid@gmail.com

lotfianamine@yahoo.com

چکیده

توسعه پایدار روستایی مطرح شود؟ این پژوهش با استفاده از مطالعات کتابخانه ای، و با بهره گیری از منابع متعدد لاتین و فارسی بصورت توصیفی تحلیلی و تطبیقی - مقایسه ای انجام شده است. در کشورهای توسعه یافته، کارآفرینی در محیط های روستایی جایگاه خود را پیدا کرده است و حتی در بعضی از کشورهای در حال توسعه نیز این فرایند بخوبی مورد توجه قرار گرفته است.

کلمات کلیدی: کارآفرینی روستایی، توسعه پایدار، جوامع روستایی

مقدمه

نقش و جایگاه روستاها در فرایندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه ای، ملی و بین المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت، حاشیه نشینی شهری، و غیره موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری گردیده است.

در عصر ظهور اقتصادهای دانش بنیان، فرایند تغییر و تحول مستمر و پرشتاب از عمده ترین جریان های حاکم بر حیات بشری و از مهم ترین مشخصات بارز آن به شمار می رود. فرایند کارآفرینی و خلاقیت که اساس و بستر ساز تغییر و تحول و دگرگونی است، نقش بسیار بنیادین و تعیین کننده ای در این زمینه ایفا می کند. بنابراین جوامع و سازمان هایی که نتوانند خود را با این تغییر و تحول شتابان وفق دهند از قافله عقب می مانند و مجبور به ترک صحنه می باشند. لذا امروزه تمامی سازمان ها، شرکت ها و جوامع سعی می کنند تا این فرایند را بخوبی درک، و آن را پیاده نمایند. جوامع روستایی نیز همچون سایر جوامع باید بتوانند این فرایند و ابزارها و الزامات آن را بخوبی بشناسند و منابع و فرصت های خود را بدست کارآفرین و کارآفرینان بسپارند. با توجه به اینکه در زمان های مختلف استراتژی ها و راهبردهای متفاوتی برای توسعه روستایی در جهان مطرح بوده، در سالهای اخیر نیز، کارآفرینی به عنوان یک استراتژی، به راهبردی جدید در توسعه روستایی تبدیل شده است. این پژوهش با هدف بررسی، شناخت و تجزیه و تحلیل نقش کارآفرینی در توسعه روستایی در کشورهای مختلف جهان و اتخاذ شیوه ها و روش های برنامه ریزی جهت ایجاد و توسعه کارآفرینی در محیط های روستایی برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی کشور انجام شده و در پی یافتن پاسخ به این سوال که آیا کارآفرینی می تواند به عنوان یک استراتژی و راهبرد برای

در این راستا سعی شده، ابتدا به تعریف مفاهیمی همچون توسعه روستایی و کارآفرینی پرداخته شود و سپس با تبیین جایگاه کارآفرینی در توسعه روستایی آن را به عنوان یک استراتژی جدید در برنامه ریزی توسعه روستایی کشور مطرح نماید.

مبانی نظری (تعاریف، مفاهیم و نظریات)

• توسعه روستایی

در ادبیات توسعه، تعاریف متعددی از توسعه روستایی وجود دارد. هر چند این تعاریف دارای اختلافات بسیاری هستند، اما در کل، مفهوم و اهداف مشترکی دارند. دیاسن معتقد است توسعه روستایی راهبردی است که به منظور بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی گروه خاصی از مردم (روستاییان فقیر) طراحی شده است [2].

میسرا معتقد است که توسعه روستایی صرفاً توسعه کشاورزی نیست، همچنین موردی از رفاه اجتماعی هم نمی باشد که با تزریق پول به مناطق روستایی برای رفع نیازهای اولیه و اساسی انسان مرتفع شود بلکه توسعه روستایی طیف وسیعی از فعالیت های گوناگون و بسیج مردم را شامل می شود که مردم را توانمند می سازد که به روی پای خود ایستاده و مشکلاتشان را حل نمایند [11].

• کارآفرین کیست؟

ریشه کلمه کارآفرین «Entrepreneur» از فعل «entreprendre» که یک کلمه فرانسوی و به معنی «متعهد شدن» است، می باشد. ریچارد کانتیلیون اولین کسی بود که کارآفرین را فردی که «عدم قطعیت» و «ریسک» را می پذیرد، معرفی کرد. و جان باپتیست سی، به نقش مدیریتی کارآفرینان تاکید می کند [5].

کارآفرینی

واژه کارآفرینی، دیر زمانی پیش از آنکه مفهوم کلی کارآفرینی به زبان امروزی پدید آید، در زبان فرانسه ابداع شد. کارآفرین و کارآفرینی اولین بار مورد توجه اقتصاددانان قرار گرفت و تمامی مکاتب اقتصادی از قرن شانزدهم میلادی تاکنون به نحوی کارآفرینی را در نظریه های اقتصادی خود تشریح نموده اند [1].

به نظر مایکل تودارو « ضرورت تقدم و توجه به توسعه روستایی نسبت به توسعه شهری به این علت نیست که اکثریت جمعیت جهان سوم در مناطق روستایی قرار دارند، بلکه به این علت است که راه حل نهایی مسئله بیکاری شهری و تراکم جمعیت، بهبود محیط روستایی است». [2] بنابراین، یکی از اهداف کلان توسعه در اغلب کشورها و از جمله کشور ما، کاهش بیکاری و توسعه فعالیت های شغلی است با نگاهی به روند رشد و توسعه جهانی در می یابیم که با افزایش و گسترش فناوری های پیشرفته، نقش و جایگاه کارآفرینان به طور فزاینده ای بیشتر می شود.

اکنون در عرصه های جهانی، افراد خلاق، نوآور و مبتکر به عنوان کارآفرینان، منشا تحولات بزرگی در زمینه های صنعتی، تولیدی و خدماتی شده اند و از آنان نیز به عنوان قهرمانان ملی یاد می شود. چرخ های توسعه اقتصادی همواره با توسعه کارآفرینی به حرکت در می آید [1].

اکثر اقتصاددانان و صاحب نظران معتقدند: کارآفرینی نیروی اصلی توسعه اقتصادی بحساب می آید، که با استفاده از تغییر و نوآوری، رشد تولید و خدمات را به وجود می آورد (لورکیانیزده و همکاران، 2005). بنابراین از یک سو مسائل و مشکلات موجود در روستاها - که دامنگیر شهرها و کل کشور نیز شده - و ریشه اکثر آنها، بیکاری موجود در روستاهاست. از سوی دیگر باتوجه به ویژگیهای کارآفرینان و اهمیت و نقش کارآفرینی در شناسایی فرصت های جدید شغلی و ایجاد اشتغال، افزایش ثروت، رشد تولید و خدمات می تواند بعنوان راهبرد جدیدی برای کاهش بیکاری، افزایش درآمد، کاهش فقر و جلوگیری از مهاجرت های روستایی در واقع بعنوان یک راهبرد و استراتژی جدید در توسعه روستایی مطرح شود. و می توان گفت که توسعه روستاها در مقایسه با گذشته، پیوند گسترده تری با مفهوم کارآفرینی یافته است. این مقاله با استفاده از روش کتابخانه ای و بهره گیری از منابع متعدد فارسی و لاتین و همچنین با استفاده از روش « تحلیل محتوا» راهبردهای مختلف توسعه روستایی و همچنین جایگاه استراتژی کارآفرینی در برنامه ریزی های توسعه روستایی مورد بررسی و ارزیابی قرار داده و سعی می کند به سوال زیر پاسخی منطقی و مستدل ارائه نماید:

آیا کارآفرینی می تواند به عنوان یک استراتژی و راهبرد برای توسعه پایدار روستایی مطرح شود؟

از اواسط قرن بیستم روانشناسان، جامعه شناسان و دانشمندان علوم رفتاری با درک نقش کارآفرینان در اقتصاد و به منظور شناسایی ویژگیها و الگوهای رفتاری کارآفرینان، به بررسی و تحقیق در خصوص کارآفرینان پرداختند [1]. کارآفرینی از سوی دانشمندان مدیریت نیز مورد توجه قرار گرفت و این دانشمندان ضمن انتخاب رویکردی فرایندی، به تشریح مدیریت کارآفرینی و ایجاد جو و محیط کارآفرینانه در سازمان های موجود پرداختند.

اصطلاح کارآفرینی «Entrepreneurship» در معنا و مفهوم فعلی را اولین بار ژوزف شومپتر به کار برد. این اقتصاددان که او را پدر علم کارآفرینی می نامند بر این باور بود که رشد و توسعه اقتصادی در یک نظام، زمانی میسر خواهد بود که افرادی در بین سایر آحاد جامعه با خطرپذیری، اقدام به نوآوری کرده و با این کار روش ها و راه حل های جدید جایگزین راهکارهای ناکارآمد و کهن قبلی شود. تخریب خلاق تفکرات و آرای «شومپتر» با انقلاب اطلاعات و شروع عصر فراصنعتی از ارزش و اهمیت خاصی برخوردار شد؛ زیرا کارآفرینان به عنوان عاملین تغییر و فرآیند تغییر و تحول در نظام اقتصادی مورد توجه قرار گرفت و حجم قابل توجهی از تحقیقات و پژوهش های مرتبط با آن طی دهه های 70، 80 و 1990 میلادی صورت پذیرفت (سعیدی کیا، 1385، 20).

کارآفرینی، فرایندی است که منجر به ایجاد رضایتمندی و یا تقاضای جدید می گردد. کارآفرینی عبارتست از فرایند ایجاد ارزش از راه تشکیل مجموعه منحصر به فردی از منابع به منظور بهره گیری از فرصت ها. [1].

کارآفرینی، فرایند خلق چیزی نو و قبول مخاطرات و منافع آن است [3] "کرزنر" (1979) معتقد است، مشکل اصلی اقتصاد هر جامعه‌ای نشأت گرفته از عدم درک فرصت‌ها است و از نظر وی کارآفرینی یعنی آگاهی از فرصت‌های سودآور و کشف نشده. شومپتر کارآفرینی را عامل محرک رشد اقتصادی می داند. و سوتو از آن به عنوان پایه و اساس توسعه یاد می کند [11].

کارآفرینی روستایی

کارآفرینی روستایی و کارآفرینان روستایی در اصل هیچ تفاوتی با سایر کارآفرینان و کارآفرینی ندارند. در واقع کارآفرینان روستایی همان ویژگی هایی دارند که کارآفرینان سایر مناطق دارند. حتی به دلیل بالا بودن ریسک در فعالیت ها و محیط های

روستایی، همچنین به دلیل کمبود امکانات و ضعف مدیریت در محیط های روستایی، کارآفرینان روستایی باید بر مراتب از قدرت ریسک پذیری بیشتری نسبت به سایرین برخوردار باشند. بنابراین کارآفرینی در محیط های روستایی به دنبال شناسایی فرصت های جدید، نوآوری و خلاقیت در فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی، نوآوری و خلاقیت در کاربری زمین و در واقع، استفاده بهینه، متنوع و نوآورانه از منابع روستایی در جهت کسب سود بیشتر است.

• ویژگی های کارآفرینان

تاکنون دانشمندان و محققین زیادی در مورد ویژگی های کارآفرینان مطالعه کرده اند. لذا ویژگی های مختلف و زیادی را برای کارآفرینان بیان کرده اند. که از جمله دلایل این امر می توان گفت که کارآفرینی از سوی دانشمندان و متخصصان رشته های مختلفی مورد توجه قرار گرفته، لذا توجه آنها بیشتر به حوزه های مطالعاتی خودشان بوده و یا حداقل به آن قسمت از ویژگی ها بیشتر توجه نموده اند. مثلا روانشناسان، جامعه شناسان، مدیران، اقتصاددانان و ... که هر کدام به ویژگی هایی که در حوزه های تخصصی خودشان نمود پیدا می کند، بیشتر توجه کرده اند. اما معمولا یک سری ویژگی هایی در کارآفرینان وجود دارد که اکثر دانشمندان، حتی در تخصص های مختلف به آنها اشاره می کنند. ویژگی های زیادی در گردهمایی کاربرد کارآفرینی در سال 1977 میلادی در Honolulu Wdsl-West center تهیه شده و مورد پذیرش قرار گرفته است، و تا به امروز نیز اعتبار خود را حفظ کرده است.

اما از بین این ویژگی ها، 10 ویژگی (مرکز کنترل درونی، استقلال طلبی، نیاز به کامیابی، مخاطره پذیری، آینده نگری، خلاقیت و نوآوری، خوش بینی، تحمل ابهام، تحمل شکست و توانایی ساخت تیم های کاری) بیشتر از سایر ویژگی ها در تعاریف نظریه پردازان این امر به چشم می خورد (شاه حسینی، 1383، 17). در خصوص ویژگی های کارآفرینان روستایی باید گفت که اینان نیز باید همان ویژگی های کارآفرینان را داشته باشند.

• اهداف برنامه ریزی های توسعه روستایی

برای اینکه بتوان ثابت کرد که کارآفرینی بعنوان یک راهبرد و استراتژی در توسعه روستایی می تواند مطرح باشد یا نه ، قبل از هر چیزی باید اهداف برنامه ریزی های توسعه روستایی مشخص شود. تا بتوان نتیجه گرفت که، کارآفرینی در رسیدن به این اهداف چقدر می تواند موثر باشد؟. بنابراین اهداف توسعه روستایی را می توان اولاً، از طریق تعاریف موجود در زمینه توسعه روستایی، ثانیاً، دیدگاه های صاحب نظران، سازمان ها و ارگان های مختلف ملی و بین المللی و بلاخره سیاستها و برنامه هایی که دولت ها تا بحال به دنبال آن بوده و هستند، مشخص کرد.

با در نظر گرفتن موارد فوق و با مراجعه به متون مختلف می توان دریافت که، هدف های اصلی توسعه روستایی در اکثر کشورها، خصوصاً کشورهای جهان سوم و در حال توسعه که کشور ما نیز جزء این گروه از کشورهاست، عبارتند از:

1. بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی گروه خاصی از مردم روستاییان فقیر).
2. بهبود و بهره وری، افزایش اشتغال، تامین حداقل قابل قبول غذا، مسکن و بهداشت.
3. افزایش تولید، کاهش بیکاری، توزیع متناسب درآمد، عدالت اجتماعی.
4. فقر زدایی، افزایش مشارکت اجتماعی ، بالا رفتن سطح استاندارد زندگی، حفظ محیط زیست.

هدف برنامه ریزی روستایی، بهبود شرایط زندگی در نواحی روستایی، ارتقا سطح و استانداردهای زیستی مردم و بهبود شرایط زندگی در فضای روستایی است. ایجاد چنین شرایطی، محیط روستا را تبدیل به فضایی جذاب برای زندگی روستاییان، و محیط کار و تلاش برای افزایش تولید و بهره وری اقتصادی می نماید. رسیدن به این اهداف، علاوه بر رشد و توسعه روستا، زمینه ای برای رسیدن به توسعه ملی نیز می گردد(مطیعی لنگرودی، 1382، 25).

• نقش کارآفرینی در توسعه روستایی

بدون تردید روستاها در عصر حاضر با تحولات و تهدیدات گسترده ای روبرو هستند، از این رو تضمین و تداوم حیات و بقا روستاها نیازمند یافتن راه حل ها و روشهای جدید مقابله با مشکلات می باشند که به نوآوری، ابداع، خلق محصولات،

فرآیندها و روشهای جدید بستگی زیادی دارد. برای نیل به این هدف، مدیران باید به نقشهایی روی آورند که متناسب با شرایط متحول محیطی باشد. اخیراً استراتژیهای توسعه روستایی تجدید نظر شده توسط بسیاری از موسسات ملی و بین المللی مجدداً بر کاهش فقر از طریق رشد اقتصادی تاکید می کنند. توسعه اقتصادی در مناطق روستایی نیازمند استراتژیهای است که بتواند توسعه کارآفرینی، موسسات اجرایی تاثیر گذار و توانا سازی سیاست های محیطی را تشویق کنند. از آنجا که اقتصاد روستایی بطور قابل توجهی با فعالیت های کشاورزی مرتبط است- تقریباً همه فعالیتهای اقتصادی در نواحی روستایی ، بطور مستقیم یا غیر مستقیم با کشاورزی، جنگلداری و سایر منابع طبیعی در ارتباط است.

بنابراین نیاز به افزایش ارتباطات بین بخشی، مابین کشاورزی و کسب و کارهای مرتبط با کشاورزی و همچنین فعالیتهای اقتصادی غیر کشاورزی وجود دارد(REED). بنابراین توسعه روستاها در مقایسه با گذشته، پیوند گسترده تری با مفهوم کارآفرینی یافته است. در حال حاضر موسسات و اشخاص صاحب نظر در توسعه روستایی، ایجاد کارآفرینی را به عنوان شیوه ای مداخله جویانه در توسعه می دانند که قادر است روند توسعه روستاها را تسریع کند.

در این شیوه، به ضرورت ارتقای کارآفرینی در روستاها نیز توجه می شود؛ به گونه ای که آژانس های توسعه، کارآفرینی روستایی را همانند پتانسیلی برای ایجاد فرصت های وسیع شغلی تلقی می نمایند، سیاستمداران آن را به عنوان راه حل کلیدی جلوگیری از آشفتگی روستایی شناخته، کشاورزان آن را به عنوان ابزاری برای بهبود درآمدهای کشاورزی در نظر می گیرند و زنان آن را به عنوان امکان کار در مجاورت منزلشان تلقی می کنند که این شیوه، استقلال، عدم وابستگی و کاهش نیاز شدید آنان را به حمایت های جامعه موجب می شود. البته برای تمامی این گروه ها، ایجاد کارآفرینی و اشتغال، وسیله ای برای بهبود کیفیت زندگی افراد، خانواده ها و اجتماعات موردنظر می باشد که نتیجه تعامل آن ایجاد محیط و اقتصاد سالم می باشد(پاسبان، 1383، 281).

چرا کارآفرینی روستایی در حمایت از توسعه روستایی مهم است؟

1. پیدا شدن فرصت های جدید برای نواحی روستایی

2. مصرف شهری/ تولید روستایی
3. بازدهی و نوآوری (تخریب خلاق جوزف شومپیتر)
4. احساس فرصت های جدید و رشد تقاضاها (Niskanen, 2007).

• کارآفرینی و توسعه اقتصادی روستا

اکثر صاحبانظران توسعه روستایی یکی از دلایل عمده مشکلات روستایی را پایین بودن نرخ بهره وری، کمبود سرمایه و منابع مالی، بیکاری و اشتغال ناقص، مهاجرت، فقر و تنگدستی می دانند. بنابراین با توجه به اینکه کارآفرینان در اجتماع، سبب پویایی و افزایش بهره وری شده و در سطح اجتماع ارزش کار را افزایش می دهند و روحیه سعی و تلاش در بدنه جامعه را بالا می برند.

کارآفرینان سبب تشویق جامعه به کارهای خلاق و کارآفرین می شوند و همین امر سبب رشد و بالندگی در اجتماع می شود. زمانی که کارآفرینی به عنوان یک شیوه زندگی توسط اکثریت افراد یک جامعه پذیرفته شود، آن جامعه بسیار سریع توسعه می یابد (شاه حسینی، 1383، 74). بنابراین، با توسعه کارآفرینی و ایجاد شرکتهای کوچک کارآفرین، روستاییان به کالاها و خدمات مورد نیاز خود دست می یابند و این امر تاثیر زیادی در رشد اقتصادی روستاها و کاهش پدیده مهاجرت به شهرها دارد.

روستاها نیز همچون شهرها، مملو از فرصتهای جدید و کشف نشده هستند که کشف و بهره برداری به موقع از این فرصت ها و ایجاد کسب و کارهای جدید و رقابت پذیر بر مبنای آن، می تواند مزایای اقتصادی چشمگیری برای روستاییان به همراه آورد. کشورهای پیشرفته صنعتی خیلی سریع توانستند نقش کارآفرینان را در توسعه اقتصادی کشف کنند و به دنبال توسعه و ترویج چنین فرهنگی در میان مدیران اقتصادی باشند [1].

کارآفرینی فرصت های جدیدی را برای کارآفرینان ایجاد می کند که می توانند درآمدشان را بهبود ببخشند، دارائی و سرمایه خود را افزایش دهند و رویهمرفته استاندارد زندگی در جوامع روستایی را در نتیجه تشکیلات اقتصادی جدید در کسب و کارهای کوچک و متوسط رشد دهند [18].

• کارآفرینی، ایجاد اشتغال مولد و پایدار و تنوع اقتصاد روستایی

به علت بالا بودن نسبت نیروی کار به زمین و فصلی بودن فعالیت های کشاورزی همواره یک نوع بیکاری پنهان در حین دوره فعالیت کشاورزی و یک نوع بیکاری فصلی در روستاها وجود دارد. بنابراین، ایجاد و توسعه بنگاه های کوچک و متوسط (SMEs) در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات در مناطق روستایی به علت ماهیت اشتغالزایی بالا، می تواند برای گروهی از روستاییان بویژه دانش آموختگان و جوانان، اشتغال مولد و دائم و برای بیکاران فصلی، اشتغال موقت ایجاد نماید [17].

بسیاری از اقتصاددانان توسعه و تحول معتقدند که ضرورت بخش خوداشتغالی قوی در یک اقتصاد نقش مهمی را در فرایند توسعه همه جانبه ایفاء می کند، صرفنظر از اینکه یک منبع درآمد و اشتغال برای ساکنین روستا باشد (موهاپاترا و همکاران، 2007). همچنین اکثر صاحبانظران توسعه روستایی معتقدند که «در استراتژی های توسعه روستایی، باید به متنوع سازی اقتصاد روستایی» توجه لازم شود. بنابراین با توجه به ویژگی های کارآفرینان و اهداف و نتایج کارآفرینی می توان ادعا کرد که کارآفرینی با شناسایی فرصت های مختلف در زمینه های متفاوت و با ایجاد و توسعه بنگاه های کوچک و متوسط زمینه را برای متنوع سازی اقتصاد روستایی هموار می سازد [1].

پس متنوع سازی اقتصاد روستایی هرگز با القا از بیرون محقق نمی شود مگر اینکه کارآفرینان محیط های روستایی خود فرصت ها و منابع بالقوه و بالفعل را بشناسند و با استفاده بهینه از آنها تنوع اشتغال و اقتصاد را برای محیط های روستایی به ارمغان بیاورند. از نقش کارآفرینان محلی در توسعه صنعتی روستا اغلب چشم پوشی شده است. این طور استدلال می شود که یک استراتژی برای توسعه صنعتی نیازمند بسیج پتانسیل های کارآفرینانه بومی برای محیط های روستایی یک مزیت نسبی فراهم می کند [13].

• کارآفرینی و افزایش سرمایه گذاری

از جمله موانع و مشکلات دیگر جوامع روستایی نبود سرمایه گذاری های مناسب در محیط های روستایی است. یکی از نظریه های توسعه اقتصادی، نوآوری را عامل کلیدی معرفی می کند که نه تنها در تولید محصول (یا خدمت رسانی) جدید در بازار، بلکه در جلب سرمایه گذاری در فعالیت های کارآفرینانه جدید نقش دارد؛ این سرمایه گذاری جدید به وجود آمده برای گسترش

ظرفیت رشد (طرف عرضه) به کار می رود و مخارج جدید حاصل از آن صرف خروجی و ظرفیت جدید مصرف (طرف تقاضا) می شود [9] در واقع کارآفرینی می تواند مشکل کمبود سرمایه گذاری در محیط های روستایی را از طریق نوآوری و ایجاد فرصت های شغلی جدید، با جذب سرمایه های خصوصی، موسسات مالی و دولتی برطرف نماید. و به همین دلیل است که به اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی کشورها بیش از حد تاکید شده است (ریچر و بانرزی، 2003). بنابراین با توجه به نقش و اهمیت کارآفرینی در رشد و توسعه اقتصاد روستایی می توان گفت که کارآفرینی می تواند در خصوص افزایش تولید، رفع بیکاری، کاهش فقر، توزیع درآمد و جلوگیری از مهاجرت های روستایی مثر ثمر باشد [18]

• کارآفرینی و توسعه اجتماعی روستاها

تقریباً در اکثر استراتژی های توسعه روستایی به بحث مشارکت های روستایی و لزوم توسعه اجتماعی روستاها نیز به نوعی اشاره شده است. بنابراین تمامی طرح های توسعه روستایی که انتظار می رود در آینده با موفقیت همراه باشند باید به نقش هایی که جوانان، چه مرد و چه زن، می توانند در اجرای آن طرح ها ایفا کنند توجه نمایند. فرایند توسعه با مشارکت فراگیر در محیط مردم سالارانه قابل استمرار بوده و باید در حد ظرفیت های زیست بوم و با حفاظت از سرمایه طبیعی و نگاهداشت نظام های حامی حیات باشد که همانا شرط لازم پایداری آن است؛ توسعه بدون پایداری و پایداری بدون توسعه بی معنا است [10]

از جمله ویژگی های کارآفرینان می توان به توانایی در ایجاد ارتباطات با دیگران و حساسیت داشتن نسبت به دیگران عنوان کرد [18]. بنابراین کارآفرینان با توجه به ویژگی های خود و همچنین برای پیشبرد هر چه بهتر اهداف شان مشارکت فعال تری نسبت به دیگران دارند. در واقع کارآفرینان کسانی هستند که براحتهی از کنار مسائل و مشکلات نمی گذرند. یکی دیگر از مشکلات جوامع روستایی عدم مشارکت زنان روستایی است. در کارآفرینی زنان به اندازه کافی میدان برای حضور در فعالیت ها را پیدا می کنند. در واقع در اکثر منابع کارآفرینی را یک راهکار مناسبی برای رهایی زنان از فقر و همچنین حضور در عرصه های اجتماعی و اقتصادی می دانند. کارآفرینی همچنین باعث افزایش مشارکت جوانان روستایی نیز می گردد. در حال حاضر اکثر

مهاجرت های روستایی را جوانان خصوصاً، در اغلب مواقع ماجراجوترین و جاه طلب ترین جوانان روستاها را ترک می کنند [9]

در حالی که در صورت گسترش فرهنگ کارآفرینی همین جوانان می توانند پیشروان کارآفرینی روستایی باشند. و نه تنها به شهرها مهاجرت نمی کنند بلکه خود به کارآفرینان پیشرو و ناجیان روستاها تبدیل می شوند. زیرا آنان براحتهی می توانند فرصت های جدید را شناسایی کنند و همچنین آنها بهتر از هر کس دیگری می توانند ریسک کنند. در حقیقت، کارآفرینی باعث افزایش مشارکت و توسعه اجتماعی روستاییان خصوصاً جوانان و زنان را سبب می شود. بنابراین کارآفرینی تاثیر مستقیمی بر روی توسعه اقتصادی و اجتماعی مردم دارد. هر چقدر جامعه در فعالیت های کارآفرینی بیشتر شرکت کند، سریع تر به توسعه اقتصادی و اجتماعی دست می یابد [6].

کارفرینی استفاده بهینه از منابع و حفظ محیط زیست

یکی از اهداف مهم توسعه، خصوصاً توسعه پایدار، حفظ محیط زیست است. روستاییان به دلیل شیوه زندگی و نوع معیشت خود، بهره برداران اصلی و مستقیم منابع طبیعی (مانند اراضی، آب، خاک، جنگل و مرتع) محسوب می شوند. و حدود 90 درصد از عرصه های طبیعی کشور را در اختیار دارند و از آن بهره برداری می کنند [5]. بنابراین حفاظت از محیط زیست در برنامه ریزی های روستایی بسیار ضروری است.

گرایش به کارآفرینی برای توسعه روستایی باید بر مبنای تحریک و انگیزش کارآفرینان محلی باشد. همچنین، در عین ایجاد اشتغال و افزایش ارزش اقتصادی جوامع و مناطق، باید منابع کمیاب نیز حفظ شود [4] کارآفرینان از یک سو همواره به دنبال استفاده بهینه از منابع موجود می باشند. و از سوی دیگر کارآفرینان با ایجاد تنوع در فعالیت های روستایی می توانند جلوی استفاده بی رویه و فشار بر منابع طبیعی را کاهش دهند [10]

و همچنین با استفاده از فرایندی که کارآفرینی اکولوژیکی نامیده می شود، در حومه شهرها از طریق استراتژی های ترکیبی همچون تکه تکه کردن، خاص نمودن و افزایش کیفیت توسعه پایدار روستایی را تسهیل کنند [3]

البته برنامه ریزان توسعه روستایی باید در خصوص حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست برنامه هایی داشته باشند تا همگان را ملزم به حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست کنند.

چند نمونه از سازمان ها و مراکز مختلف حامی کارآفرینی روستایی در کشورهای جهان

1- اتحادیه اقتصاد روستایی و جوامع کشاورزی سوئد: این سازمان 80000 عضو دارد و هدف آن توسعه کارآفرینی روستایی و همچنین یک محیط بهتر در شهرها و حومه شهرها می باشد.

این سازمان مرکب از 250 مشاور با صلاحیت های مختلف می باشد که دانش فنی را بر اساس مطالعات و تحقیقات تجربی توسعه و انتقال می دهد [1].

2- موسسه تضمین اعتبارات روستایی در مجارستان¹

نتیجه گیری و پیشنهادات

بدون تردید روستاها در عصر حاضر با تحولات و تهدیدات گسترده ای روبرو هستند، از این رو تضمین و تداوم حیات و بقا روستاها نیازمند یافتن راه حل ها و روشهای جدید مقابله با مشکلات می باشند که به نوآوری، ابداع، خلق محصولات، فرآیندها و روشهای جدید بستگی زیادی دارد. برای نیل به این هدف، مدیران باید به نقشهایی روی آورند که متناسب با شرایط متحول محیطی باشد. کارآفرینی روستایی، موجب ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت، بهره برداری بهینه از منابع طبیعی تجدیدشونده، ورود فعال اقتصاد روستایی در اقتصاد ملی و بین المللی، افزایش تولید و انباشت پس انداز، افزایش خودآگاهی، شخصیت و هویت فردی و ملی و ... در روستاها می گردد. توسعه روستایی همانند مفهوم توسعه در طول زمان تعاریف مختلفی را داشته و حدود و ثغور آن شامل مقوله های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گوناگونی بوده است. به منظور آشنایی بیشتر با ابعاد مختلف توسعه روستایی و اهمیت آن به ذکر چند تعریف از صاحب نظران توسعه روستایی اشاره می شود. گروهی توسعه روستایی را مترادف با عمران روستایی می پندارند، در چارچوب این مفهوم توسعه روستایی یک مفهوم

جامع و چند بعدی است که هم در برگیرنده توسعه کشاورزی و فعالیتهای فعالیت های وابسته به آن است و هم زیربنایهای اقتصادی، خدمات اجتماعی و تسهیلات مربوطه و هم توسعه انسانی را در بر می گیرد. توسعه روستایی در این معنا بازخوردی از عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، نهادی و فیزیکی است.

برخی توسعه روستایی را به عنوان یک راهبرد جهت اصلاح و بهبود وضع زندگی اقتصادی و اجتماعی یک گروه ویژه روستایی یعنی فقرا و مستمندان در مناطق روستایی طراحی می کنند. عده دیگر، توسعه روستایی را به عنوان یک رشته علمی، عبارت از برخورد و واکنش بین علوم کشاورزی، اجتماعی، مهندسی و مدیریت می دانند.

میسرا معتقد است که توسعه روستایی صرفاً توسعه کشاورزی نیست، همچنین موردی از رفاه اجتماعی هم نمی باشد که با تزریق پول به مناطق روستایی برای رفع نیازهای اولیه و اساسی انسان مرتفع شود بلکه توسعه روستایی طیف وسیعی از فعالیتهای گوناگون و بسیج مردم را شامل می شود که مردم را توانمند می سازد که به روی پای خود ایستاده و مشکلاتشان را حل نمایند.

دیاس و ویکرامانایاک معتقدند هدف از تدوین برنامه توسعه روستایی باید توانا ساختن توده های جمعیت روستایی باشد که نمی توانند با تلاشهای خود نیازهای اساسی زندگی را برآورده سازند.

بانک جهانی توسعه روستایی را یک راهبرد می داند که به منظور بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی گروه خاصی از مردم به ویژه روستائیان فقیر طراحی و اجرا می شود. این فرآیند شامل بسط منافع توسعه در میان فقیرترین اقشار است که در مناطق روستایی در پی کسب معاش هستند، این گروه شامل کشاورزان خرده پا، خوش نشینان و کشاورزان بی زمین است.

به طور کلی با توجه به تعاریفی که ذکر شد توسعه روستایی اصولاً به معنای تغییر شکل اساسی در همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی و روابط انسانی در روستاهاست که به تدریج شرایط زندگی مردم روستا را بهبود بخشیده و عامه مردم روستا از مواهب آن بهره مند می شوند. البته لازم به ذکر است که پایداری برنامه های توسعه روستایی زمانی است که خود مردم روستا به اتکا به خود، آن را اجرا نمایند.

بر اساس تعاریف صورت گرفته، توسعه روستایی دارای هدفهای بنیادی به شرح زیر می باشد:

1- افزایش بهره وری و رشد بازده.

2- توزیع عادلانه منافع توسعه.

- 3- فراهم سازی نیازهای اساسی انسانی برای کل جمعیت.
- 4- ایجاد اشتغال مفید .
- 5- مشارکت موثر در تصمیم گیری خصوصاً توسط تهیدستان.
- 6- اعتماد به نفس.
- 7- حفظ محیط طبیعی و زیستی.

با توجه به تعاریف و اهداف توسعه روستایی به چنین باوری می رسیم که توسعه روستایی باید مستلزم افزایش تولید با حفظ ملاحظات زیست محیطی، توزیع عادلانه تحول و دگرگونی فرهنگی، مشارکت و برخورد سیستمی باشد. در این میان به منظور دستیابی به اهداف توسعه روستایی، استراتژیها و راهبردهای گوناگونی ارائه و اجرا شده است. در همین راستا کارآفرینی یکی از استراتژیهای است که از سوی اندیشمندان و اقتصاددانان توسعه برای توسعه اقتصادی روستاها مطرح می شود .

مشکلات و معضلات اساسی روستاها در تمامی مناطق جهان ناشی از دو مساله می باشد: یکی کمبود امکانات اجتماعی و ضعف زیرساختهای اقتصادی و دیگری کمبود درآمد و ضعف اقتصادی. از جمله امکانات اجتماعی و زیر بنایی می توان به خدمات بهداشتی، آموزشی، بیمه و تامین اجتماعی، امکانات ارتباطی، آب، برق و ... اشاره کرد. اگر چه بسیاری از دولتها برنامه های گسترده و پرهزینه ای را برای بهبود این زیرساختها انجام داده اند، اما مشاهدات نشانگر آن است که این امر خود به تنهایی نتوانسته معضلات اقتصادی روستائیان را حل کرده و سطح درآمدی آنان را افزایش و میزان فقر را کاهش دهد و در نتیجه مهاجرت به شهرها را کاهش دهد .

کمبود درآمد عامل مهمی است که در صورت در نظر نگرفتن راهکارهایی برای افزایش آن، روستاها توسعه نیافته و فرآیند توسعه به کندی صورت می گیرد. کمبود درآمد روستائیان به عوامل زیادی بستگی دارد که مهمترین آنها عبارتست از:

- 1- نرخ رشد بالای جمعیت و افزایش بعد خانوار.
- 2- بیکاری فصلی و یا دوره ای .
- 3- بهره وری پایین عوامل تولید .
- 4- کمبود سرمایه گذاری در مناطق روستایی به دلیل عدم جذابیت برای سرمایه گذاران .
- 5- ضعف ساختار کسب و کار .

مطالعات مختلف در جهان نشان می دهد که یکی از مهمترین اهداف توسعه روستایی به منظور ایجاد درآمد، ایجاد اشتغال و مهمترین سازوکار و ابزار آن، کارآفرینی است. کارآفرینی باعث کاهش بیکاری، افزایش بهره وری و ایجاد فرصتهای شغلی برای

سایر افراد و در نتیجه افزایش درآمد روستائیان شود. البته قابل ذکر است که کارآفرینی تنها راهکار اشتغالزایی و افزایش درآمد روستائیان نمی باشد اما می تواند در کنار سایر راهکارهای مناسب، بهترین آنها باشد. وجود حمایتهای مستمر از کارآفرینان روستایی، توسعه بسترهای مناسب (از نظر زیرساختهای اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی) در مناطق روستایی، تشویق کارآفرینان روستایی و ... می تواند از کارآفرینی، راهکار عملی مناسب برای اهداف توسعه روستایی یعنی ایجاد اشتغال مفید، افزایش درآمد و مشارکت و اتکا به نفس روستائیان بسازد .

منابع و ماخذ

- [1] احمد پور داریانی و دیگران، نقش کارآفرینی در توسعه، انتشارات دانشکده کارآفرینی، 1383، ص 329.
- [2] ازکیا، مصطفی، مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی، انتشارات اطلاعات، 1381.
- [3]- امیرانی و ظریفیان، محمد هادی و شاپور، نقش سازمانهای غیردولتی در روند ترویج و توسعه روستایی. ماهنامه جهاد. شماره 257. خرداد و تیر 1382، ص 5.
- [4] امینی، فرهاد، بررسی نقش سازمانهای غیردولتی در جلب مشارکت مردم به منظور حفظ محیط زیست، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران،
- [5] بهرامی، عبدالعلی، فرآیند برنامه ریزی توسعه روستایی، مجموعه مقالات کنگره توسعه روستایی، چالش ها و چشم اندازها، تهران، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی، تهران، 1383، صفحه 145-160.
- [6] بهزاد نسب، جانعلی، تحلیل مکانی - فضایی رویکرد برنامه ریزی ارتباطی در توسعه دارای طرح بهسازی (هادی) استان تهران، رساله دکتری، دانشکده علوم انسانی. دانشگاه تربیت مدرس، 1383.
- [7] تودارو، مایکل، توسعه اقتصادی در جهان سوم. ترجمه غلامعلی فرجادی، مؤسسه عالی پژوهش در توسعه، انتشارات کوهسار، 1383.

and Uganda”, in Year Book of Cooperative Enterprise (Oxford, World of Cooperative Enterprise, 1993).pp:18-19.

[18] Taimni, K, 1994. *Creating a favourable climate and conditions for cooperative development in Asia, Enterprise and Cooperative Development*, International Labour Office (Geneva, 1994).pp:39-43.

-[18] Taimni, K. 2001. *Cooperatives in Asia. From Reform to Reconstruction*, (Geneva, 2001).pp:25-29.

[8] دفتر برنامه ریزی توسعه روستایی وزارت جهاد کشاورزی، خلاصه گزارش عملکرد گذشته. تبیین و منع موجود و چشم انداز آینده توسعه روستایی. کمیته برنامه ریزی صنایع تبدیل، تکمیل و توسعه روستایی برنامه چهارم توسعه، گروه توسعه روستایی، خرداد 1382.

[8] جان دبلیو لانگ ورث؛ توسعه روستایی چین با مقایسه های بیالملی، ترجمه مصطفی مهاجرانی، مؤسسه پژوهش های برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، 1379.

[9] شاه حسینی، علی، کارآفرینی، آبیژ، تهران، 1383.

[11] گریفین، کیت، راهبردهای توسعه اقتصادی، ترجمه حسین راغفر، محمدحسین هاشمی، نشر نی، 1382.

[12] مهاجرانی، مصطفی؛ "ریشه های تحولات اخیر چین و پیامدهای آن"؛ نشریه جهاد سازندگی، سال 23، شماره 258، مرداد و شهریور 1382.

Reference:

[13] Brunner, Daniel and Voigt. T. 2007. *Entrepreneurial Decision-making in Cooperative Organizations – Theoretical Implications of a Case Study Research*. the Netherlands, June 28 – 30, 2007pp:28-29.

[14] Couture, f, Faber, d, levin, f. 2001. *Transition to Cooperative Entrepreneurship, Case studies from Armenia, China, Ethiopia, Ghana, Poland, Russia, Uganda and Vietnam*, (Geneva, 2001).pp:63-65

[15] Davis, p. 1999. *Managing the Cooperative Difference. A survey of the application of modern management practices in the cooperative context*, (Cooperative Branch, Geneva, 1999).pp:12-16

[16] Dijk, G. van and. Bekkum, O.-F. van: *Agricultural Co-operatives in the European Union: Trends and Issues on the Eve of the 21st Century*, Van Gorcum (Assen, 1997).pp:33-34.

[17] Schwartzman, J. 1993. "Cooperatives in economies under reconstruction: Cameroon, Tanzania

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری STES

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

توجه: بررسی مقاله ای متون (مقدماتی)

کارگاه آنلاین
بررسی مقابله ای متون (مقدماتی)

PROPOSAL
پروپوزال

توجه: پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

کارگاه آنلاین
پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

ISI
Scopus

توجه: آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو